

PETROVARADINSKA TVRĐAVA

Vojvodina

PETROVARADIN

PETROVARADINSKA TVRĐAVA

Zbog dominantnog položaja i neosvojivosti, Petrovaradinska tvrđava je često nazivana „Gibraltar na Dunavu“. Nalazi se u Sremu, na obroncima Fruške gore. Tvrđava stoji na serpentinskoj steni koja ima dominantan geografski i strategijski položaj na ovim prostorima, te su se zbog toga o nju kroz vekove otimali mnogi narodi. Ovde ima tragova još iz mlađeg kamenog doba, kasnije su se smenjivali Kelti, Rimljani, Vizantijci, Mađari, Srbi i Turci. Ove poslednje su odavde 1687. godine isterali Austrijanci, koji će pet leta kasnije započeti gradnju sadašnje tvrđave. U jeku gradnje, 1726. godine, zemljotres je ošteti nedovršene bastione, ali je tvrđava odolela elementarnoj nepogodi, kao što će i kasnije odbiti sve nasrtaje svake vojne sile. Idejni tvorac tvrđave, koja je građena od 1692. do 1780. godine, jeste markiz Sebastijan Voban (1633–1707), francuski vojskovođa, arhitekta i pisac iz doba Luja XIV. Po Vobanovom sistemu, kad se artiljerija afirmisala, građen je čitav niz tvrđava pod zemljom, pa i ova koju on nikada nije video.

Tvrđava je nastajala u doba austrijskih vladara Leopolda I, Josifa I, Karla VI, Marije Terezije i Josifa II. Radove na njoj izvodili su sve sami autoriteti vojne arhitekture Austrijske imperije, a gradnju su nadzirali prestolonaslednik Josif, princ Eugen Savojski i drugi. Stalna posada potiče iz 1702. godine, a sačinjavale su je čete mađarskih husara i odred srpskih hajduka. Na latinskom jeziku „petra“ znači stena, „var“ je na mađarskom grad, dok bi po turskom „din“ bilo vera. Spajanjem tih reči dobija se ime Petrovaradin, što u doslovnom tumačenju našeg naroda dođe – da je to grad na steni čvrst kao vera. Današnja tvrđava je jedno od najboljih ostvarenja evropske vojne arhitekture XVIII veka. Veoma je dobro očuvana i važi za drugu po veličini na kontinentu. Izuzetno uspešno odigravši svoju odbrambenu ulogu u prošlosti, Petrovaradinska tvrđava je danas kulturno-istorijski spomenik od prvorazrednog značaja, ali i svojevrsna turistička atrakcija koja je svakog leta domaćin najvećem muzičkom festivalu u ovom delu Evrope – *EXIT*-u. Sa zidina tvrđave pruža se fantastičan pogled na Novi Sad, Dunav i fruškogorske obronke.

Kontinuirana istorija današnjeg Novog Sada traje od početka XVI veka, kada su prvi naseljenici podigli svoje kolibe u blizini petrovaradinskog mostobrana, na mestu sadašnjeg grada. Razvoj grada bio je uslovljen veoma povoljnim geografskim položajem novog naselja: ono se našlo na mestu kuda prolazi glavni put sa severa na jug, kao i izuzetno bogatom oblašću u kojoj je izrastao.

Današnji naziv grada datira od 1. februara 1748. godine, kada su stanovnici Petrovaradinskog Šanca, trgovci i zanatlije, sa 95.000 forinti kupili od bečkog dvora status slobodnog grada. A njegov nagli razvoj počeo je još u XVII veku, zahvaljujući esnafskom zanatstvu i trgovini organizovanoj u kompanije.

Trgovalo se sa zemljama Evrope i Azije, pa je Novi Sad, sa 8.500 stanovnika, već krajem tog stoleća postao najjači ekonomski centar na jugu Ugarske. Novi Sad je centar vojvođanske ravnice, a sa svojim ekonomskim i društvenim funkcijama ima uticaj na sva društveno-ekonomska kretanja na severoistočnoj strani Srbije, u Vojvodini i šire. Grad je smešten u podnožju Fruške Gore, uz Dunav, udaljen je 1.225 km od utoka reke u Crno more i zauzima gradsko područje od oko 760 km². Nalazi se na raskrsnici kopnenih i vodenih puteva: na magistralnoj pruzi Atina–Istanbul–Budimpešta–Prag–Berlin, na internacionalnom putu E-5, svega 75 km udaljen od glavnog grada Srbije – Beograda, na magistralnom kanalu Dunav–Tisa–Dunav, kao i u središtu regionalnih kopnenih i vodenih pravaca.

Zahvaljujući svemu ovome, Novi Sad se razvio u ekonomski, univerzitetski i naučni centar, u sajamski grad, sportski centar, centar izdavačke delatnosti, radija i televizije, muzeja i galerija, kulturno-istorijskih znamenitosti, a zajedno sa svojom bogatom i prelepom okolinom u kojoj se izdvajaju „Gibraltar na Dunavu“ (Petrovaradinska tvrđava), veliki broj fruškogorskih manastira od neprocenjive kulturno-istorijske vrednosti, bogata lovišta i drugo, predstavlja pravi turistički dragulj. U urbanističkom pogledu, danas je Novi Sad jedinstven prostor koji,

uslovljen specifičnostima prošlosti i savremenog razvitka, živi životom velikog, mirnog i lepog grada. Stari centar je zadržao nekadašnju gradsku stambenu i poslovnu arhitekturu, sa zanimljivim koloritom i toplim, klasičnim i baroknim dekorativnim fasadama i kupolama, balkonskim i prozorskim ukrasima od kovanog gvožđa, a novije delove grada krase široki bulevari i višespratnice, urbanistički znalački usaglašeni sa postojećim objektima.

Vesna Verić

VINOGRADI

BAČKA TVRĐAVA

Tvrđava u Baču je najbolje očuvani i najstariji srednjovekovni fortifikacioni kompleks u Vojvodini, koji pripada tipu vodenog grada. Izgrađen je tako da brani grad u močvarnim, ravnim terenima, a tvrđava je podignuta na manjem ostrvu nastalom od nekadašnjeg meandra reke Mostonge. Sa svih strana objekat je bio opasan rekom, a prilazilo mu se pokretnim mostovima. Tvrđava je, kao i sam grad Bač, veoma važan višeslojni lokalitet i istorijsko mesto.

Prvi tragovi o gradu potiču još iz perioda cara Justinijana I. Za vreme vladavine Arpadovića bio je kraljevski grad i sedište biskupije, a 1241. u grad su upali Mongoli i razorili ga.

Kralj Robert Anžuski je u periodu između 1338. i 1342. godine podigao tvrđavu koja je konačno dovršena u XV veku. Nakon Mohačke bitke u XVI veku, grad i utvrđenje bivaju osvojeni od strane Turaka, a posle Rakocijeve bune, početkom XVIII veka, tvrđava biva spaljena, razrušena i napuštena, nakon čega više nije obnovljana. Uz sam objekat razvilo se i srednjovekovno naselje koje će postati snažan društveni i kulturni centar regije po kome i čitava oblast Bačka nosi ime.

Zoran Radovanov

GRADSKA KUĆA

O d momenta kada je Subotica 1743. godine proglašena privilegovanim kraljevskim trgovištem, pred vlast se postavilo pitanje izgradnje Gradske kuće, tj. sedišta lokalne administracije. Istorija Subotice poznaje tri objekta te namene i sva tri su podignuta na mestu gde se nalazi i današnji. Prvi, izgrađen 1751. godine, bio je prizemni objekat sa svega četiri prostorije. Izgled druge Gradske kuće, jednospratnog baroknog objekta sa tornjem i vidikovcem na njemu, građene 1826-28. godine, za potrebe aparata vlasti slobodnog kraljevskog grada, sačuvan je na starim razglednicama.

Ova zgrada je bez sumnje najupečatljiviji vizuelni simbol grada. To je secesijski objekat koji pleni monumentalnošću (105 x 55 m), razigranošću osnove, neizbrojnim keramičkim ukrasima iz pečujske fabrike *Žolnai*, ukrasima od kovanog gvožđa, onim u tehnici duboreza, u tehnici vitraža, u kamenu i u vidu minijaturnih bravura soboslikara. Nova Gradska kuća je građena samo četiri godine (1908-1912), za potrebe gradske administracije koja je tada opsluživala gotovo 100.000 žitelja. Iznad objekta koji se prostire na 16.000 m² korisne površine, arhitekta Jakab i Komor projektovali su toranj visok 76 m sa kojeg se pruža najlepši pogled na Suboticu.

Mirko Grlica

„DUŽIJANCA“

Dužijanca, jedna od najslikovitijih i najdostojanstvenijih manifestacija u regionu, svetkovina je završetka žetve. U Subotici se javno i svečano slavi već čitav vek, a predstavlja drevni običaj zahvaljivanja Bogu na plodovima zemlje. Uspostavili su je ovdašnji Bunjevci, a danas je to zvanična gradska svečanost koja pleni lepotom, bogatstvom, radošću, ljubavlju i dubokom religioznošću. Ona predstavlja jedinstven kulturni projekat, koji traje od aprila do poslednje sedmice avgusta/kolovoza, i u tom se razdoblju održava niz manifestacija različitog sadržaja. Zajedničko svima njima jeste iskrena želja da se na stolu kulture grada nađu stvaralaštvo, običaji, tradicija i produkti duhovne kulture.

U običajima Dužijance etnolozi pronalaze, prepoznaju i potvrđuju tragove drevnog slovenskog nasleđa baštinjenog, preko duhovnih vrednosti preuzetih u srednjem veku i kasnije, tokom industrijske revolucije pa do danas. Karakteristično za svaku Dužijancu je da o svemu vodi računa njen domaćin. Ove, 2011. godine to je Vlatko Vojnić Purčar iz Đurđina, koji kaže da mu se time ostvario dečjački san: „Još kao trogodišnjak sam se divio mom ujaku kada sam ga gledao kako tog dana ponosno jaše konja i zamišljao sam kako ću jednog dana i ja biti u toj poziciji. Ne samo da sam kasnije postao dio ove manifestacije, nego ću na mom salašu pored Đurđina biti i domaćin stote Dužijance, kojom ćemo se još jednom zahvaliti Bogu na ovogodišnjem rodu žita“ – priča Vlatko Vojnić Purčar, koji, kako sam priznaje, pomalo i žali što se nije rodio ranije, kada su konji bili jedino prevozno sredstvo i kada su se ljudi sretali i češće, „a ne samo na svadbama i sa'ranama“.

Iako će centralna manifestacija Dužijance, odnosno tradicionalna povorka kroz centar Subotice i predavanje „kruva“ od novog žita gradonačelniku, biti održana tek 14. avgusta, već u aprilu, na praznik Svetog Marka, prvi put od setve će se ući u njive zasejane žitom.

ARAČA

Arača je predstavljena monumentalnim ruševinama nekadašnjeg benediktinskog manastira, a nalazi se severoistočno od Novog Bečeja na udaljenosti oko 12 km prema Novom Miloševu. Ovo su ostaci crkve izgrađene 1228. ili 1256. godine na osnovama hrama iz X ili XI veka (dokaz tome su ostaci dekoracije). Trobrodna romanska bazilika (masivnost ravnih zidnih površina, portal, rozeta), srušena i opljačkana 1280. godine, obnovljena je 1370. godine, kada je dozidan toranj u gotskom stilu sa severne strane. Glavni građevinski materijal je opeka, konstruktivni delovi su izvedeni u sivom kamenu peščaru, a za dekorativne elemente (prozor, portal, apsida) vizantijskog stila korišćen je crveni mermer. Tehnika gradnje je u osnovi preuzeta iz Lombardije, a nosi francuski uticaj.

OBEDSKA BARA

Specijalni rezervat prirode Obedska bara je svetski čuvano močvarno područje, koje je kroz svoju dugu istoriju predstavljalo pravo utočište za živi svet, ali i za mnogobrojne istraživače, naučnike i ljubitelje prirode. Nalazi se u opštini Pećinci, na 45 kilometara udaljenosti od Beograda, a 35 km od međunarodnog aerodroma „Nikola Tesla“.

Ima oblik potkovice koja predstavlja nekadašnje korito reke Save. Nastala je pre više hiljada godina, i od tada do danas mnogo toga se promenilo, ali njene prirodne vrednosti su ostale sačuvane. Bara, kao ostatak jedne močvarne sredine sa specifičnim biološkim i biogeografskim karakteristikama, predstavlja jedinstvenu pojavu u Evropi.

Da bi se ova prirodna vrednost sačuvala, kompleks Obedske bare je stavljen pod zaštitu kao strogi prirodni rezervat. Prve administrativne mere za zaštitu Obedske bare datiraju od 1874. godine, kada je bila zaštićena kao lovište carske porodice u Habsburškoj monarhiji, da bi 1919. godine postala lovište srpske dinastije Karađorđevića. Na osnovu Ramsarske konvencije iz 1977. godine, ovo područje upisano je na listu močvara od međunarodnog značaja.

Obedska bara se nalazi i na listi područja od izuzetnog značaja za ptice Evrope. Potrebno je naglasiti značaj žbunastih, šumskih, močvarnih i livadskih zajednica za očuvanje jedinstvene bogate i raznovrsne ptičije kolonije na Obedskoj bari. Ukupno dokazano bogatstvo faune čine: 220 vrsta ptica, 50 vrsta sisara, 16 vrsta riba, preko 1.200 vrsta insekata, preko 200 vrsta zooplanktona, oko 180 vrsta gljiva, 500 vrsta biljaka i 50 vrsta mahovina.

Svake godine u avgustu, na Obedskoj bari se organizuje Međunarodni radno-istraživački kamp u kojem učestvuju mladi sa gotovo svih kontinenata sveta.

Zoran Radovanov

GRAD MOSTOVA I BAROKNIH ZDANJA...

Posetilac grada, ukoliko je u njemu prvi put, najpre će zapaziti njegova barokna zdanja i mostove, u živopisnom prostornom okruženju. Staro urbano jezgro prepuno je detalja koji ukazuju na značaj grada tokom vekova koji su za nama. Mostovi, kao simbol težnji stanovnika da se naselje razvija na obe obale Begeja, do danas su ostali gradski simboli o kojima je sačuvano pregršt zanimljivih priča. Neki od mostova kojih više nema s razlogom su ušli u varoške legende, i nezaobilazan su deo istorije, tradicije, kulture i graditeljstva zrenjaninskog.

Najstariji sačuvani most u gradu je „Mali most“, podignut 1904. godine na mestu ranijeg drvenog mosta, i on spaja najstroži centar Zrenjanina sa četvrti nazvanom „Mala Amerika“. Po izgradnji, ovaj most i Veliki gvozdeni most („Bečkerečka ćuprija“, uklonjena 1969. godine) punih šest decenija činili su jedinu vezu između delova grada na suprotnim obalama Begeja. Prvobitan naziv mu je bio – Most Franca Jozefa. Nakon prvog svetskog rata dobija administrativni naziv „Karadžićev most“ koji, međutim, nikada nije zaživeo. Među žiteljima grada na Begeju on je, jednostavno, ostao – Mali most. Most je sredinom osamdesetih godina ostao bez reke: regulacijom Begeja ovde je stvoreno Gradsko jezero, ali most nije izgubio na značaju. I dalje je jedan od simbola Zrenjanina i vekovnih težnji njegovih žitelja da premošćuju reku i šire grad duž njenih obala...

Mali most jeste najstariji, ali su Begej i jezera u centru grada premošćeni sa još 9 mostova, pa često posetioce grada dovode i do dileme: kuda su, u stvari, krenuli, preko kojeg su mosta prešli, i da li su se, nakon duge šetnje, ponovo vratili na neki od već viđenih mostova? Mostovi mogu biti i prigodna pozivnica za svakog namernika i sjajan motiv za svaku razglednicu iz Zrenjanina, poslatu iz srca Banata put dalekog i velikog sveta...

Okruženje Malog mosta čini najinteresantniju arhitektonsku celinu starog gradskog jezgra. Njom dominira Palata suda, građena od 1906. do 1908. godine po projektu peštanskih arhitekata Šandora Ajnera i Markusa Rimera. Jedna je od retkih namenski građenih zgrada tog perioda, podignuta za potrebe grada u periodu razvoja kapitalističke privrede, i do danas je zadržala istu funkciju. Ovo, kao i druga monumentalna barokna zdanja „stare bečkerečke dame“, poslednjih su godina obnovila ruho: dobile su nove fasade, mnoge i dekorativnu rasvetu, pa se šepure u novom sjaju i daju do znanja da im vreme baš ništa ne može...

Miodrag Grubački

Najveća evropska kontinentalna peščara nalazi se u jugoistočnom delu Vojvodine, u južnom Banatu, na teritoriji pet opština: Pančeva, Kovina, Bele Crkve, Alibunara i Vršca. Moćne naslage eolskog peska i izražen dinski reljef rezultat su geoloških procesa koji su se događali tokom pleistocena. Mase živog peska nekada su predstavljale veliki problem jer ga je košava razvejavala širom prostrane Panonske nizije, sve dok joj zeleni prekrivač nije stao na put. Uzalud danas duva uraganskom snagom i do 180 kilometara na sat, pesak vejavice više ne igra uz njenu muziku. Reljef je dobio trajnu formu.

Na davna vremena podsećaju nas dine, prosečne nadmorske visine od 70 do 200 metara, a Deliblatska peščara je postala omiljeno izletišta i lovište, posebno lokalitet Devojački bunar u opštini Alibunar.

Polustepska klima, izražen nedostatak površinskih voda i peskovito tle doprineli su da bogat biljni svet ima i relikte i endeme kao što su banatski božur, Pančićev pelen, šerpet, bademić, peščarsko smilje i kleka – jedini samonikli četinar Panonske nizije. Svoje stanište je ovde našlo oko 20 vrsta orhideja. Više od 60 odsto površine je pod šumama hrasta, lipe, topole, bora ali je najviše bagrema.

Oko 40 biljnih vrsta (od ukupno 900) i preko 200 životinjskih imaju status prirodnih retkosti, za čija se staništa propisuje najstroži režim zaštite.

Ovu peščaru ne nazivaju uzalud „evropskom Saharom“: pesak se tokom leta ugrije i do 70 stepeni Celzijusa, a temperaturna kolebanja u toku noći i dana su prava pustinjska.

Između dobrog asfaltnog puta Kovin–Bela Crkva i Dunava, na pašnjacima se mogu videti svinje mangulice, stada ovaca, goveda raznih rasa, ali i kamioni puni košnica. U granicama zaštićenog prirodnog dobra nalazi se i deo Dunava na koji se peščara naslanja. Zbog velikog broja ptica, od kojih su mnoge retke i ugrožene, ovo područje je uvršćeno u najznačajnija zaštićena staništa u Evropi. Ovde se gnezde mnoge retke vrste: mala bela čaplja, žuta čaplja, ibis i lasta bregunica, mali kormoran i druge. Od grabljivica, koje su najugroženije, nekom se vijuu banatski soko, orao krstaš i orao kliktaš. A ne bi ih bilo da nije tekunica, koje predstavljaju osnov njihove ishrane.

Za ljubitelje prirode, peščara je zaista puna iznenađenja, tokom cele godine.

Slavica Berić

DELIBLATSKA PEŠČARA

VOJVODINA U KUHINJI

Vojvodina je ne samo naš najveći proizvođač hrane, nego je i njena kuhinja najrazuđenija. Razume se, to dolazi otuda što je ona svojevrsni „lonac“ desetine posebnih, nacionalnih kuhinja naroda koji ovde žive. Zato se slobodno može reći da se Vojvodina najlakše i najbrže zavoli kroz njenu kuhinju. Sve namirnice i napici su odavde, iz ove „černe“ vojvođanske zemlje. Ako zdravlje (i ljubav) ulaze kroz usta, ova ljubav se brzo ostvaruje. Nema bolje diplomatije od gastronomske. Ta „osvajanja“ se ne računaju u agresiju.

Imena jela, prihvaćena u srpskom jeziku kao domaća, rečito govore o isprepletenosti u ovom demokratskom sektoru kulture svakodnevnog života. Niko ne pomišlja da su supa, cušpajz, torta, kuglof, šnicla, salata, gulaš, paprikaš, i na stotine drugih reči, došle iz nemačkog ili mađarskog jezika. Kada se tome dodaju čuveni turcizmi (čevapčići), a odnedavno i talijanizmi (pice, njoke, špageti), kuhinja Vojvodine je jedna od najotvorenijih u svetu. S druge strane postoji i jedan tradicionalni konzervativizam vezan za jela koja se nikada ne menjaju u porodicama. Obično nedeljom, u skoro ritualnim obedima, nekako paganski se i na ovaj način ostvaruje veza sa davno umrlim precima.

Kult hleba i dobre hrane pitanje je prestiža skoro svake vojvođanske porodice. Pošto se u kućama dobro jede, restorani moraju da nadmaše ovaj visoki kvalitet kako bi privukli goste. Jela se ne dele od napitaka, a oni su kusi bez muzike. U tom trouglu zavodljivih mirisa, vinskih bukea koji se ovde neguju još od starih Rimljana, te uz zvuke tamburica i violina večitih Cigana, Vojvodina se zavoli naprečac. Ova vojvođanska osobina izvozi se bez carina i dažbina u čitav svet. Poučno je posmatrati strance, tj. način na koji oni, s puno usredsređenosti, kroz našu hranu upoznaju kulturu ovdašnjeg svakodnevnog života.

U Vojvodini kuvaju svi. I žene, i devojke, i očevi, i braća. Ovde nije sramota ako muškarac kuva, ali se itekako gleda, kad se devojka udaje, šta je naučila od svoje mame (dugouzlazni akcenat). U miraz idu i majčini i bakini recepti. Te „alhemijske“ tajne čine naš život podnošljivijim, i lepšim. Prihvaćemo poruku mnoštva kuhinjskih dozidnica, koje i nas opominju: *Kuvarice, manje zbori, da ti ručak ne zagori.*

Slavko Golić

RUSKI KRSTUR, POLJSKA CRKVA - VODICA

